

Ankebehandling av Bjørnsensaken

Innledning

Norges Sjakkforbunds Reglementsutvalg (heretter RU) konkluderer med at Stein Tholo Bjørnsen må ha jukset ved flere anledninger og at Sentralstyrets utestengelse på 2 år derfor må bli stående.

Avgjørelsen var enstemmig.

Begrunnelsen deles i fire:

1. Partienes kvalitet og samsvar med spillprogrammer
2. Bruk av øreplugger med Bluetooth
3. Spillerens fremgang kombinert med treningsmetoder
4. Test av spillestyrke

Begrunnelse

1. Partienes kvalitet og samsvar med spillprogrammer

Denne saken gjelder Landsturneringen 2015 og TV 2 Chess International 2015.

Bjørnsen tok 8 poeng av 9, ubeseiret, i begge turneringer.

Professor Kenneth W. Regan, University of Buffalo - The State University of New York, har analysert partiene fra disse to turneringene med godkjenning fra FIDE. Han har angitt sannsynligheten for de partiene og de resultatene som er oppnådd under forutsetning av en antatt spillestyrke / rating. Han har angitt dette som «z-skåre», som er det antall standardavvik resultatet ligger fra forventningsverdien.

Resultatet ble som følger:

• Bjørnsens partier i Landsturneringen:	3,95
• Bjørnsens partier i Fagernesturneringen	3,24
• Kombinert i en felles test:	4,40 – 5,14

Dette er basert på at Bjørnsens rating i Landsturneringen var 1750 og på Fagernes 2075.

Tallene tolkes slik av Regan:

- En koeffisient (z-skåre) under 2,75 regnes ikke som tegn på juks.
- Fra 2,75 til 4,75 er det en økende sannsynlighet for juks.
- Over 4,75 er det overveiende sannsynlig juks.

Med en z-skåre på 2,75, vil et slikt resultat (eller bedre) opptre med en sannsynlighet på 0,00298, dvs. 0,3 % av gangene. Disse tommelfingerreglene for tolkning tar altså høyde for at sjeldne hendelser opptrer, og man vil ikke «reise mistanke» før et så sjeldent resultat forekommer.

Slike analyser vil alltid ha en viss usikkerhet ettersom de baseres på spilleren «sanne» spillestyrke eller rating. Hvis Bjørnsens reelle spillestyrke var f.eks. 2300 ville koeffisienten blitt lavere og det ville vært mindre som tydet på juks. Hvis hans reelle spillestyrke derimot var f.eks. 1200, ville koeffisienten vært høyere og juks mer sannsynlig.

Testen som ble gjort av Bjørnsen (punkt 4 lenger nede) tydet på en spillestyrke under 1000 i rating. Hvis dette tallet hadde blitt brukt i Regans analyse ville koeffisienten blitt betydelig høyere og saken for juks ville vært ytterligere styrket. Bjørnsen anslår selv sin spillestyrke til 1600-1900. Det betyr at med egne anslag ville koeffisienten blitt en god del høyere ved Fagernesturneringen.

Det har også blitt foretatt analyser av enkeltpartier som har vist sterk korrelasjon med forskjellige spilleprogrammer, men RU valgte innledningsvis å ikke legge altfor stor vekt på dette. For å ha bevisverdi må slike analyser utføres på alle partier og ikke bare utvalgte.

Imidlertid er dette svært relevant grunnet sakens karakter. RU satte derfor to analyseprogrammer (Houdini 4 Pro og Stockfish 5.6) til å analysere partiene fra Fagernes. I disse 9 partiene utførte Bjørnsen 297 trekk. Av disse 297 trekkene hadde Houdini null trekk med symbolet «?!», null trekk med symbolet «?» og null trekk med symbolet «??».

Stockfish hadde null med «?!», null med «?» og ett trekk med «??». Stockfish gir Bjørnsens trekk 36...exf5 i partiet mot Abyl Kizatbay to spørsmålsteget mens Houdini 4 avstår fra dette, men kommenterer «36...Rxf5 might be the shorter path». Det tilføyes at det spilte trekket var Stockfish sitt andrevalg.

Selv om tallene virker overbevisende kan heller ikke denne metoden stå alene, men må sees i sammenheng med andre bevis. Eksempelvis kan man være fristet til å si at selv ikke stormestere klarer en slik prestasjon, men da vil RU balansere med å si at stormesteres feil ofte kommer i tidsnøder. Kun 3 av de 9 partiene passerte 40 trekk og vi har derfor få tidsnøder.

2. **Bruk av øreplugg med Bluetooth**

Bjørnsen har erkjent bruk av øreplugg med Bluetooth ved flere anledninger, hvor det finnes bildebevis. Det er ingen bilder hvor han bruker andre øreplugg enn Bluetooth. Denne typen øreplugg har ikke noen kontaktplugg, og er ikke mulig å koble til opptakeren Bjørnsen hevder å ha brukt til å spille inn trekkene.

Slike øreplugg kan kommunisere med en mobiltelefon, tablet eller laptop som kan ha vært i spillelokalet. På denne måten kan man ha en telefonsamtale oppe under partiet. Alle trekk ble lest opp muntlig, slik at en medhjelper, lokalisert hvor som helst, kunne følge partiet og gi trekkforslag underveis.

Bjørnsen sier selv at disse ørepluggene ble brukt for å høre på musikk før partiene, og at han må ha glemte å bytte dem ut før han gikk til partiet. Dette er ikke troverdig, ettersom turneringsleder FA Pål Nordquelle sier at Bjørnsen brukte Bluetooth-pluggene i samtlige partier under Landsturneringen 2015.

Bruk av øreplugg med Bluetooth er i seg selv brudd på reglementet.

Denne bruken gjorde i tillegg at han hadde en enkel mulighet for å jukse ved å kommunisere med en medhjelper. Bjørnsens forklaring på bruken (musikk og forglemmelse) er ikke troverdig når dette gjentar seg under samtlige runder av en turnering (ref. Nordquelle).

3. **Spillerens fremgang kombinert med treningsmetoder**

Fra første turnering i mai 2014 hvor ratingprestasjonen var 588 spilte Bjørnsen seg opp til ratingprestasjon 1896 i tilsvarende turnering (NM for synshemmede) ett år senere. Han har ikke tapt noen FIDE-ratede partier etter november 2014.

Senere i 2015 kom bl.a. Landsturneringen klasse 2 (ratingprestasjon 2014), Tysk blindeturnering (4 av 4, kan ikke beregne ratingprestasjon), Hortensmesterskapet (ratingprestasjon 1817), Østlandsserien (1 av 1, kan ikke beregne ratingprestasjon) og TV 2 Chess International (ratingprestasjon 2133).

Mellom februar og desember 2015 tok Bjørnsen 38 av 41 mulige poeng, en formidabel framgang fra den svake starten i 2014.

Bjørnsen forklarer at han trener ved å spille grundig gjennom partier og at han har spilt mye i Horten Sjakklubb (trolig uratet). I turneringer baserer han seg mye på konkret forberedelse mot motstanderen. Han anslo lengden på forberedelsene til 15-20 trekk (hvoretter motstanderen gjør en feil) og fortalte at han sliter hvis motstanderen avviker fra det han har pugget.

Det er selvsagt svært vanskelig for en blind spiller å trene sjakk effektivt, siden det finnes lite læremateriell. Dette vanskeliggjør stor fremgang, særlig når man ikke er ung.

Det virker usannsynlig at Bjørnsen jevnlig kan få inn forberedelser på 15-20 trekk, fordi selv erfarne og stabile mesterspillere svært sjelden opplever dette. Enhver erfaren turneringsspiller vil vite hvor sjeldent det er å få inn slike lange forberedelser.

Reglementsutvalgets vurdering er at Bjørnsens store ratingfremgang ikke samsvarer med hans muligheter til å trene sjakk. At han skal basere seg på dype forberedelser virker svært usannsynlig, siden man svært sjeldent treffer med disse.

4. Test av spillestyrke

Det ble gjennomført en test av Bjørnsen i Oslo 18.-19. juni 2016.

Dag 1 ble avholdt hos Veritas-tilknyttede Applica, mens dag 2 var på Sjakkkontoret.

Testpanelet besto av IM Ivar Bern (leder), GM Jonathan Tisdall og IA Øistein Yggeseth.

Konklusjonen fra panelet var at det var svært usannsynlig at Bjørnsen hadde en spillestyrke over 1000 i rating. Et slik testresultat kan aldri bli helt korrekt, men det er ingenting her som tyder på at Bjørnsen kan ha oppnådd sine resultater uten juks.

Vurdering av innspillene fra Bjørnsen og Bjørnsens representanter

Anken

I anken hevdes det at saksbehandlingen er mangelfull. RU har forståelse for dette, og da særlig med tanke på innhenting av informasjon. Man legger ved telefonlister som viser at han ikke har brukt telefonen under partiene. RU mener sentralstyret burde bedt Bjørnsen om disse listene. Til tross for dette tror RU Bjørnsen ikke ville brukt en egen eller registrert telefon til å jukse, men en telefon registrert på en annen person.

Det aller viktigste var å innhente kompetanse om en blind sjakkspiller og dennes rutiner i forhold til sjakkkonkurranser. RU har etter testen fra Bjørnsens side mottatt en slik redegjørelse fra Johs. R. Kjekken. Kjekken baserer i veldig stor grad sin redegjørelse rundt testen og kommer i liten grad inn på de sentrale bevisene.

Påstanden er at Bjørnsen har parret en telefon (ikke sin egen) med et blåtannhodesett og spilt sjakk under en telefonsamtale. På denne måten har han meddelt trekket motstanderen har gjort i telefonen og fått vite hva et dataprogram anbefaler som svar på dette.

Bjørnsens forsvar har prøvd å forklare hvor vanskelig det er å sette opp en slik kommunikasjon. RU avviser dette bestemt. Det er svært enkelt å parre et slikt hodesett med en telefon. En slik parring kan settes opp i løpet av noen minutter helt uten utdanning i informasjonsteknologi. Vi vet da at muligheten for juks er til stede og vi må til partiene for å finne svaret.

Forsvaret av Bjørnsen forsøker også å usannsynliggjøre juks ved å presentere egne analyser. Disse analysene er gjort på samme måte som om de skulle vært publisert i en avis. Enkelte steder kommer man inn på computerens vurderinger. Skal forsvarets analyser ha reell verdi må man faktisk vise at Bjørnsens trekk ikke samsvarer med computerens anbefalinger i rimelig grad.

Selvsagt vil Bjørnsen i en god del trekk gjøre computerens første- og andrevalg, men påstanden her er at Bjørnsen sine trekk har et kraftig og umulig samsvar.

RU finner at det ikke finnes noen rimelig tvil om dette samsvaret. Det er null sannsynlighet at han med sin spillestyrke kan ha gjort alle disse trekkene uten hjelp.

Sammendrag og konklusjon

- 1 Bjørnsen har turneringsresultater som er så gode i forhold til hans sannsynlige reelle spillestyrke at det er uhyre usannsynlig at de er oppnådd uten juks. Nøyaktig hvor usannsynlige resultatene er kan diskuteres, og er avhengig av hvilken reell spillestyrke man antar, men uansett utgangspunktet er resultatene svært lite sannsynlige.
- 2 Bjørnsen har brutt sjakkreglementet ved å bruke ulovlig utstyr som gjør det mulig å kommunisere trådløst under partiene.
- 3 Det er påvist en svært høy grad av samsvar mellom trekkene i Bjørnsens partier og trekkvalgene til vanlige sjakkprogrammer. Et slikt samsvar er uvanlig, selv for spillere på svært høyt nivå.
- 4 Både en rekke vitneutsagn og den avholdte testen av spillestyrke viser en grad av sjakkkompetanse og sjakkforståelse som ikke er forenlig med de resultatene Bjørnsen har oppnådd.
- 5 Reglementsutvalget er klar over at selv usannsynlige resultater av og til forekommer, men punkt 1 sammenholdt med punkt 2 og 3 ovenfor gjør at RU finner det bevist utover enhver rimelig tvil at resultatene har vært oppnådd gjennom juks.

Reglementsutvalget
08.09.2016

Eirik T. Gullaksen

Arne Tjølsen

Trond Romsdal